Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

Філософський факультет
Кафедра політології

Романюк Анатолій Семенович
Литвин Віталій Сергійович

Методичні рекомендації та матеріали для вивчення навчальної дисципліни

«Порівняльна політологія: політичні інститути та системи країн Західної Європи»

для студентів четвертого року навчання спеціальності 052 «Політологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» (денна форма навчання)

Навчальну дисципліну розроблено за підтримки Європейського Союзу у рамках «Програми Еразмус+» за напрямом «Жан Моне для вищої освіти» (проект «Політичні інститути та системи в Європі: порівняння і досвід для України», № 101126702)

Funded by the European Union

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them.

Львів
2024–2025 н.р.

Затверджено на засіданні кафедри політології
Протокол № ___ від ___ _____ 2024 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету
Протокол № ___ від ___ _____ 2024 року

ЗМІСТ

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни 3
2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни 4
3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни 5
4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни 6
5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни 7
6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література 11
7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни 18
8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів 18
9. Розподіл балів, що присвоюється студентам 19
10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену) 20

1. Вступ. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень</td><td>Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>Денна форма навчання</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Кількість кредитів – 3,5</td><td>Галузь знань</td><td rowspan="4">Нормативна</td></tr>
<tr><td>05 «Соціальні та поведінкові науки»</td></tr>
<tr><td>Спеціальність</td></tr>
<tr><td>052 «Політологія»</td></tr>
<tr><td>Модулів – 1</td><td rowspan="5"></td><td>Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів – 1</td><td>4-й</td></tr>
<tr><td>Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає</td><td>Семестр</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Загальна кількість годин – 105</td><td>7-й</td></tr>
<tr><td>Лекції</td></tr>
<tr><td rowspan="10">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 4
самостійної роботи студентів – 4</td><td rowspan="10">Освітньо-кваліфікаційний рівень:
другий (магістерський)</td><td>26 год.</td></tr>
<tr><td>Практичні, семінарські</td></tr>
<tr><td>26 год.</td></tr>
<tr><td>Лабораторні</td></tr>
<tr><td>0 год.</td></tr>
<tr><td>Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>53 год.</td></tr>
<tr><td>Індивідуальні завдання: 0 год.</td></tr>
<tr><td>Вид контролю: екзамен</td></tr>
</table>

2. Мета та завдання, компетентності та результати навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Порівняльна політологія: політичні інститути та системи країн Західної Європи» – це нормативна навчальна дисципліна, яка вивчається студентами-бакалаврами четвертого року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 105 години і вивчається у сьомому семестрі бакалаврату.

Курс розроблено таким чином, щоб надати учасникам необхідні знання, обов'язкові для того, щоб розуміти спільне і особливе в структурі політичних інститутів країн Західної Європи, механізмах та процедурах їх функціонування. Тому у курсі представлено як огляд теоретичних концепцій, так і інформаційний матеріал, який дав підстави для узагальнень або спростовує/підтверджує теоретичні узагальнення.

Метою вивчення нормативної дисципліни «Порівняльна політологія: політичні інститути та системи країн Західної Європи» є розкриття сутності і змісту основних тенденцій розвитку національних політичних систем європейських країн після закінчення Другої світової війни та напрацювання механізмів адекватної оцінки національних політичних інститутів в форматі порівняльного аналізу.

Завдання курсу:

- визначити сутність/особливості й значення порівняльного методу;
- окреслити сутність, особливості і параметри порівняльної політології;
- схарактеризувати особливості й різновиди соціополітичних поділів;
- означити параметри функціональних можливостей глав держав Західної Європи;
- окреслити головні характеристики і параметри повноважень парламентів європейських країн;
- проаналізувати позицію глави держави, варіативність функціональних можливостей в залежності від системи правління;
- розкрити особливості урядів, простежити основні моделі та їх різновиди;
- виявити параметри основних виборчих систем, їх обумовленість та детермінуючий вплив на національні політичні процеси;
- означити еволюцію та актуальний стан партійних систем національних держав Західної Європи, окреслити основні спільні групи для європейських політичних партій;
- систематизувати основні форми участі громадян у національному політичному житті.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Порівняльна політологія: політичні інститути та системи країн Західної Європи» студент буде:

знати:

- головні підстави застосування щодо ЄС конструкції політичної системи, її особливості щодо політичних систем національних державних утворень;
- каталог головних інститутів країн Західної Європи, підстави їх еволюції і залежність від системи викликів;
- інституційні особливості системи поділу влад в країнах Західної Європи;
- систему взаємозв'язків між інститутами країн Західної Європи.

вміти:

- проаналізувати логістику прийняття рішення в країнах Західної Європи;
- визначити систему можливостей і залежностей щодо обстоювання державами власних національних інтересів;
- окреслити переваги і проблеми приналежності політичної партії національної держави до складу європейської політичної партії;
- визначити особливості національного політичного процесу в країнах Західної Європи.

3. Семестровий план і структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
		л.	п./с.	лаб.	інд.	ср.
1	2	3	4	5	6	7
Тема 1. Теоретичні та методологічні засади порівняльного аналізу політичних інститутів і систем	8	2	2	-	-	4
Тема 2. Формування сучасної моделі держави, розвиток політичного процесу, політичних систем та інститутів регіону Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 3 Соціополітичні поділи та мультикультуралізм в країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 4. Порівняльний аналіз позицій та ролі інституту глави держави у країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 5. Порівняльна характеристика та структурування парламентів та парламентських процедур у країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 6. Порівняльний аналіз позиції голови уряду та урядових кабінетів у країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 7. Інститут виборів та виборчі системи у країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 8. Інститут та роль політичних партій в політичних системах країн Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 9. Інститут участі громадян у політичному житті країн Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 10. Порівняльний аналіз територіальних систем у країнах Західної Європи	8	2	2	-	-	4
Тема 11. Багаторівневе урядування у країнах Західної Європи	9	2	2	-	-	5
Тема 12. Європейські наднаціональні інститути та політичні системи	8	2	2			4
Тема 13. Національні та наднаціональні інститути судової влади і арбітражу та політичні наслідки для країн ЄС	8	2	2			4
РАЗОМ	105	26	26	-	-	53

4. Основна та додаткова література навчальної дисципліни

Основна література:

1. *Романюк А.* Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 393 с.
2. *Романюк А., Литвин В.* Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 456 с.

Додаткова література:

1. *Алексеєнко І.В.* Національні держави в умовах глобалізації світу: (політичні і правові аспекти): Монографія. – К.: Б.в.; Ніжин: Аспект – Поліграф, 2006. – 360 с.
2. *Галишев В.* Коаліції партій у парламентах // Політика і час. – 2003. – № 5 – С.15-21.
3. *Гелей С.* Політико-правові системи світу: Навч. посібник / Гелей С., Рутар С., Кендус О. – Львів: Львів. Комерц. Академія, 2002. – 224 с.
4. *Горбатенко В.*П. Політичне прогнозування: теорія, методологія, практика/ Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К.: Генеза, 2006. – 394 с.
5. Енциклопедія політичної думки. – К.: Дух і Літера , 2000. – 471 с.
6. *Зіллер Ж.* Політико-адміністративні системи країн ЄС. – К.: Основи, 1996. – 420 с.
7. Інститут імпічменту: порівняльний політико-правовий аналіз/ Кресіна І.О., Коваленко А.А., Балан С.В. – К.: Юридична думка, 2004. – 176 с.
8. *Кармазіна М.* Інститут президентства: походження та сутність феномена // Політичний менеджмент. – 2004. – № 3(6). – С. 36-50.
9. *Кармазіна М.* Політичні інститути: питання методології дослідження // Історичний журнал. – 2004. – № 12. – С.3-8.
10. *Кармазіна М., Могилевець О.* Становлення і розвиток порівняльної методології в політичних дослідженнях // Політичний менеджмент. – 2006. – № 5. – С.3-17.
11. *Кармазіна М., Щербакова О.* "Інститут" та "інституція": проблема розрізнення понять // Політичний менеджмент. – 2006. – № 4. – С.10-19.
12. *Кіш Є.* Регіони Європи на початку XXI століття // Політика і час. - №1 (січень 2007). – С.33-36.
13. *Нижник Н.*Р. Впровадження моделі " парламентська більшість – коаліційний уряд": аналіз проблеми // Стратегічна панорама. – 2004. – № 4. – С.54-60.
14. *Павленко І.* Правовий статус опозиції. Досвід розвинутих демократій і українські перспективи // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5. – С.16-30.
15. *Патнам, Роберт Д. та ін*. Творення демократії: Традиції громадської активності в сучасній Італії/ Р.Д. Патнам разом з Р. Леонарді та Р.Й. Нанетті; Пер. з англ. В. Ющенко. – К.: Видавництво Соломії Павличко "Основи", 2001. – 302 с.
16. *Пауел Дж.*-Б. Сучасні демократичні країни. Участь у політичному житті, стабільність і насильство / Пер. з англ.: Христенко О.В., Горбатько В.К. – Харків: Каравела, 2004.–288 с.
17. *Радченко О.В.* Влада і вибори: інституційна взаємодія в демократичному суспільстві: Монографія. – Харків: Магістр, 2006. – 243 с.
18. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України / Київ. Центр Ін-ту Схід-Захід / Ред.: С. Максименко. – К.: Логос, 2000. – 69 с.
19. *Романюк А.* Становлення порівняльної політології та головні особливості методу порівняльних досліджень// Збірник наукових праць «Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку». – Львів: Вид-во НУ «Львівська політехніка». Вип.16. – 2005. – С.15-21.
20. *Романюк А*. Сутність та основні підходи щодо визначення соціально-політичних поділів // Вісник. Соціогуманітарні проблеми людини. – 2005. – № 1. – С.41 -47.
21. *Романюк А*. Типологія урядових кабінетів в країнах Західної Європи: порівняльний аналіз // Вісник Львівського університету. Серія : Філософські науки. – 2007. – Вип. 10. – С.235 – 244.

22. *Рябіка В.* Сучасна європейська соціал-демократія: досвід і проблеми // Політ. менеджмент. – № 6, 2005. – С.58-65.
23. *Сарторі Дж.* Порівняльна конституційна інженерія: Дослідження структур, мотивів і результатів. Пер. з 2-го англ. вид. – К.: АртЕк, 2001. – 224 с.
24. Фісун О. Типології політичних систем: основні підходи // Політ. менеджмент. – 2005. – № 5. – С. 39-50.
25. *Шведа Ю.* Політичні партії: Енциклопедичний словник. – Львів: Астролябія, 2005. – 488 с.
26. *Якубовський О. П., Бутирська Т. О.* Державна влада і громадянське суспільство: система взаємодії. – О. : ОРІДУ НАДУ, 2004. – 198 с.
27. Landman, Todd, and Neil Robinson (eds.). 2009. *The Sage Handbook of Comparative Politics*. London: Sage Publications.
28. Lichbach, Mark Irving, and Alan S. Zuckerman (eds.). 2009. *Comparative Politics: Rationality, Culture, and Structure*, 2nd ed. New York: Cambridge University Press.
29. Pepinsky, Thomas B. 2019. "The Return of the Single-Country Study." *Annual Review of Political Science* Vol. 22: 187–203.
30. Schmitter, Philippe C. 2009. "The Nature and Future of Comparative Politics." *European Political Science Review* 1,1: 33–61.
31. Wilson, Matthew Charles. 2017. "Trends in Political Science Research and the Progress of Comparative Politics," *PS: Political Science & Politics* 50(4): 979–84.

Інтернет-джерела:

1. Головний сервер Європейського Союзу EUROPA: http://ec.europa.eu
2. Рада Європейського Союзу: http://ue.eu.int
3. Європейський Парламент: http://www.europarl.eu.int
4. Європейська Комісія: http://europa.eu.int/comm
5. Комітет регіонів: http://www.cor.eu.int
6. Європейський омбудсмен: http://www.euro-ombudsman.eu.int
7. Офіс статистики Європейських Співтовариств: http://europa.eu.int/comm/eurostat
8. Генеральний директорат зовнішніх зв'язків: ttp://europa.eu.int/comm/external_relations/index.htm
9. Представництво Європейської Комісії в Україні та Білорусі: http://www.delukr.ec.europa.eu

5. Теми та зміст лекційних занять навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні та методологічні засади порівняльного аналізу політичних інститутів і систем

Розглянуто основні етапи становлення та розвитку порівняльної політології. Особлива увага приділена характеристиці етапу після Другої світової війни коли порівняльна політологія стала провідним напрямом політичної науки. Представлено сутність порівняльного методу за Р. Макрідісом та визначено основні напрями його подальшої трансформації. Проаналізовано основні підходи в структурі порівняльного методу: вивчення окремого випадку, бінарний аналіз, порівняння подібних і контрастних країн. Досліджено особливість інституціоналізму та неоінституціоналізму, спільне і особливе. Окреслено параметри політичного інституту. Визначено основні положення щодо розуміння політичної системи та особливості інституційного/неоінституційного і процесуального підходів щодо визначення сутності політичної системи.

Тема 2. Формування сучасної моделі держави, розвиток політичного процесу, політичних систем та інститутів регіону Західної Європи

Проаналізовано особливості формування сучасної моделі держави після Другої світової війни. Виділено основні чинники. Представлено розуміння національного політичного процесу, його головних акторів та наявні рівні, включно з над національним. Звернено особливу увагу на сутність Governance. Представлено розуміння поняття система правління і її відмінності від форми правління. Розглянуто основні підходи щодо класифікації європейських країн. Представлено причини та чинники виділення Західної Європи в якості самостійного блоку країн. Окреслено приналежність країн до регіону.

Тема 3. Соціополітичні поділи та мультикультуралізм в країнах Західної Європи

Розглянуто еволюцію концепції соціополітичного поділу, яку вперше сформулював С. Ліпсет і С. Роккан. Доведено, що головним індикатором, який свідчить про перетворення певного існуючого соціального поділу, представленого відповідними групами у соціополітичний поділ, є виникнення зв'язку між групою та політичною партією, або іншим політичним інститутом, який буде виступати представником інтересів цієї групи. Другим індикатором має бути часовий вимір – тривалість соціополітичного поділу. Охарактеризовано три стадії процесу формування соціополітичного поділу. Визначені основні поділи на соціально-економічній основі, етно-мовній, релігійній та територіальній. Представлено підходи вчених, які доводять, що конструкція соціополітичного поділу зберігає актуальність в наш час. Розгляд соціально-економічної, етно-мовної та еміграційної, релігійної та територіальної основ соціополітичних поділів.

Тема 4. Порівняльний аналіз позиції та ролі інституту глави держави у країнах Західної Європи

Представлено сутність поняття та обсяг повноважень монархів, як глав держав, у Сполученому Королівстві, Бельгії, Данії, Нідерландах, Норвегії, Іспанії, Швеції, Люксембургу, Монако та Ліхтенштейні.

Посаду президента розглянуто стосовно країн із напівпрезидентською та парламентською формами правління. Визначено особливість випадку Республіки Кіпр де функціонує президентська система правління. Проаналізовано обсяги повноважень президентів у системі взаємин: президент – парламент – прем'єр-міністр (уряд). Доведено, що позиціонування повноважень президентів має обов'язково охоплювати аналіз не лише прав і можливостей, які надають президентам конституції національних країн, а й реальні de facto повноваження. Доведено, що загальною тенденцією європейських країн з напівпрезидентською системою правління є зменшення обсягу повноважень президентів, перерозподіл повноважень на користь парламентів і фактичне наближення до характеристик повноважень президентів країн з парламентською формою правління.

Тема 5. Порівняльна характеристика та структурування парламентів та парламентських процедур країн Західної Європи

Визначено значення парламентів для європейських демократій. Окреслено роль і значення голів парламентів, зіставлення обсягів їхньої компетенції. Проаналізовано позицію керівних органів парламентів, головні різновиди парламентських комісій: комісії цілої палати, постійні комісії парламенту, постійні та тимчасові комісії, спільні комісії у випадку двопалатних парламентів. Здійснено аналіз ролі партійних фракцій у парламенті кожної європейської країни. Розглянуто засади формування та повноваження верхніх палат в двопалатних парламентах, які існують у всіх федеративних та частині унітарних європейських держав. Характеризуючи співвідношення палат у двопалатних парламентах слід використано конструкцію: симетричного (сильного) та асиметричного (слабкого) бікамералізму.

Широко прослідковано законодавчу функцію. Підкреслено, що законодавча функція парламентів обмежена інститутом референдуму та народними законодавчими ініціативами. Контроль за діяльністю виконавчої влади розглядається як ключовий індикатор, за допомогою якого оцінюється сила парламентів. Охарактеризовано роль та місце опозиції.

Тема 6. Порівняльний аналіз позицій голови уряду та урядових кабінетів у країнах Західної Європи

Опираючись на аналіз підстав і процедур обрання на посаду голови уряду, обсягів повноважень, розглянуто показники сили прем'єр-міністрів у трьох категоріях держав із високим, середнім і низьким рівнем сили голови уряду. Незважаючи на неоднакову вагомість посади прем'єр-міністра у різних країнах Західної Європи, відзначається поступове підвищення статусу цієї посади, особливо у країнах, де традиційно ця посада не належить до сильних.

Категорія уряд розглянуто в контексті ширшого поняття – виконавчої влади, яка може бути моністичною та дуалістичною. Констатовано, що в європейських країнах уряд в тій або іншій формі створює парламент, парламент контролює його діяльність і перед ним уряд несе політичну відповідальність. Наголошено, що ознакою уряду виступає його колегіальний характер, оскільки уряд завжди передбачає певну кількість вищих посадових осіб. Виняток становить однопартійний уряд більшості. Підкреслено також на політичному характері урядів.

Розглянуто основні підходи щодо сутності поняття кабінет у країнах Західної Європи. На підставі аналізу головних підходів щодо типології урядів відзначено, що уряди можуть бути поділеними на партійні та технократичні/технічні, або не партійні Другою підставою типології урядів є форма правління, внаслідок чого можна виокремити уряди за президентської, парламентської та напівпрезидентської форми правління. Третя типологія стосуватиметься урядів у країнах парламентської та напівпрезидентської (змішаної) системи правління. Вони можуть бути структуровані за критерієм кількості політичних партій, з яких вони складаються, у такі групи : *однопартійні та коаліційні*. Однопартійні поділяються на *однопартійні уряди більшості та меншості* на підставі оцінки кількості депутатів парламенту від урядових партій. Відповідно коаліційні уряди також представлені *коаліційними урядами більшості та меншості.* Проаналізовано сутність поняття урядової стабільності та її індикатори.

Тема 7. Інститут виборів та виборчі системи у країнах Західної Європи

Визначено демократичні вимоги щодо виборів. Констатовано, що сьогодні у державах Західної Європи існує широкий спектр виборчих систем, які зумовлюють відмінні наслідки для виборців політичних партій і блоків, а також і для цілої політичної системи певної країни. Послідовно представлено головні характеристики системи відносної більшості та двотурової систему більшості, характерні ознаки пропорційної виборчої системи та її наявні різновиди у європейських країнах. Зазначено, що оцінка виборчої системи є оцінкою політичних наслідків, які отримує суспільство, внаслідок застосування конкретної виборчої системи. Серед базових оцінок виборчих систем домінують оцінки щодо забезпечення представництва та щодо рівня пропорційності/диспропорційності. Розглянуто основні різновиди впливів виборчих систем, перш за все вплив на кількість політичних партій у політичних системах власних країн.

Тема 8. Інститут та роль політичних партій у політичних системах країн Західної Європи

Розглянуто еволюцію інституту політичних партій європейських країн після Другої світової війни. Звернена увага на феномен «заморожування партійної системи» та етап кризи партійного членства і політичні наслідки, спровоковані цим явищем. Розглянуто значення чинника ідеології для європейських партій, та еволюцію самого розуміння ідеології і актуальний формат властивий діючим партіям. Послідовно проаналізовано трансформацію

політичних партій які відносять до числа лівих, центру та правих. Звернено увагу на феномен партій «нової політики» і їх характеристики. Особлива увага приділена політичному популізму та основним різновидам присутнім на політичній сцені європейських країн.

Тема 9. Інститут участі громадян у політичному житті країн Західної Європи

Дана характеристика участі громадян у виборах та розглянуто ефект зміни виборчої підтримки. Констатовано чинники які зумовили зміни політичної активності сучасних європейських громадян, зокрема чому відбувається збільшення частки громадян, які голосують не за своєю соціально-груповою належністю, а на підставі індивідуальних характеристик. Розглянуто місце і роль референдумів у політичному житті європейських країн, тенденція зростання використання інституту референдуму в політичному житті більшості європейських країн та політичні наслідки застосування інституту референдуму. Проаналізовано особливість нового етапу – неокорпоративізму, його ролі в політичному житті частини європейських країн.

Тема 10. Порівняльний аналіз територіальних систем у країнах Західної Європи

Загальна характеристика унітарних держав. Централізація та децентралізація в унітарних державах. Регіоналізація в унітарних державах. Унітаризм як проблеми і шляхи її вирішення. Федерація і федералізм. Федералізм як процес. Структурні характеристики федерацій. Дуальний та кооперативний федералізм. Гарантії федералізму. Взаємозв’язок федералізму, демократії та демократизації. Тенденції розвитку унітарних та федеративних держав у країнах Західної Європи. Самоврядування на локальному рівні.

Тема 11. Багаторівневе урядування у країнах Західної Європи

Концепція багаторівневого врядування (англ. multilevel governance, MLG) – це теорія публічного управління і політології, пов'язана з вивченням європейської інтеграції, а саме Європейського Союзу. Біла книга (схвалена Комітетом регіонів ЄС у 2009 р.) про багаторівневе урядування. Поняття «багаторівневе» щодо європейського врядування відображає наявність національного, субнаціонального, наднаціонального рівнів, відповідно, держави, наднаціональні інституції, неурядові організації розглядаються як рівні політичні актори. За логікою MLG–концепції вдалося з’ясувати, що виявлена множинність взаємодії рівнів управління, зумовлених горизонтально-вертикальною координацією, адміністративною конструкцією публічної влади, ступенем участі соціуму, наявністю «прошарків» (layers), управляється за допомогою неієрархічних методів, а саме, консенсусу, регуляторних мереж, діючих у різних сферах.

Тема 12. Європейські наднаціональні інститути та політичні системи

Європейський Союз як політична система нового типу. Наднаціональні інститути та їх співвідношення з національними інститутами. Лісабонський трактат. Процес прийняття рішень в ЄС. Особливості формування спільних політик ЄС. Кризові явища в ЄС та основні виклики. Процес розширення ЄС.

Тема 13. Національні та наднаціональні інститути судової влади і арбітражу та політичні наслідки для країн ЄС

Місце та роль судової влади в демократичному суспільстві. Правова держава. Роль судової влади у забезпеченні плюралізму політичного простору. Співвідношення законодавчої, виконавчої та судової влад у європейських країнах. Головні завдання судової влади: контроль за конституцією, контроль діяльності виконавчих інститутів, охорона прав та свобод громадянина, верифікація виборів, контроль за діяльністю політичних партій, розв’язання суперечок між державними інституціями. Оцінка спадщини політиків/урядовців попередньої каденції влади. Структура судів у ЄС і взаємовідносини із національними судовими інституціями.

6. Теми та зміст семінарських/практичних занять навчальної дисципліни. Література

Тема 1

Теоретико-методологічні засади порівняльного методу

1. Сутність та еволюція порівняльного методу
2. Кількісні методи порівняльних досліджень
3. Якісні методи порівняльного аналізу

Теми рефератів:

- Рівні політико-компаративного аналізу.
- Дизайни порівняльних досліджень.

Основні категорії: порівняльний аналіз, порівняльний метод, кількісні методи, якісні методи порівняльного аналізу

Список рекомендованої літератури:

1. Романюк А., Литвин В. Порівняльний аналіз політичних інститутів і систем країн Західної Європи. Т. 1. Особливості міжінституційних відносин у трикутнику «глава держави–парламент–уряд» та їхні наслідки для політичного процесу: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 5-44.

Тема 2

Унітарні держави країн Західної Європи

1. Унітаризм як проблема і вибір.
2. Централізаціяі і децентралізація.
3. Регіоналізація в унітарних державах.

Теми рефератів:

- Деволюція та інволюція

Основні категорії: унітаризм. Адміністративно-територіальний поділ, децентралізація, деволюція, регіоналізм

Список рекомендованої літератури:

1. Зіллер Ж. Політико-адміністративні системи країн ЄС. Порівняльний аналіз. – К.: Основи, 1996.
2. Калитчак Р. Концептуальні основи сучасного італійського регіоналізму// Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – Вип.14. – Львів, 2004. – С.16-21.
3. Поліщук К. Полівалентність ідеології баксського націоналізму в контексті сучасних політичних реалій// Вісник Львівського університетую Серія міжнародні відносини. – Вип.15. – Львів, 2005. – С.53 -59.
4. Романюк А.С. Порівняльний аналіз політичних інститутів країн Західної Європи. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С.123 – 132.

5. Теленко О. Конфлікт у Північній Ірландії: історичні корені проблеми// Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин. – 2004. – Вип.13. – С.6 -11.
6. Штайнер Ю. Європейська демократія і федералізм// Ї. Незалежний культурологічний часопис. – 2002. - № 23.
7. Fearon J. Ethnic and cultural diversity by country. *Journal of economic growth.* 2003. Vol. 8. # 2. P. 215-219.
8. Lane J.-E. Rediscovering the Unitary Model: State Format and Transaction Costs. *French Politics*. 2011. Vol.9. # 1.

Тема 3

Порівняльний аналіз федеративних держав

1. Федерація та федералізм.
2. Структурні характеристики федерацій.
3. Класифікації федерацій

Теми рефератів:

- Федералізм як процес.
- Конфедерація

Основні категорії: федерація, федералізм, конфедерація, дуальний федералізм, кооперативний федералізм

Список рекомендованої літератури:

1. Безщасна Т. О. Складні держави як суб'єкти міжнародних правовідносин. *Проблеми законності*: зб. наук. пр. Харків, 2014. Вип. 127. С. 175—181.
2. Стогова О.В. Становлення федералізму: історія та сучасність. Вісник ХНУ ім. В.Н.Каразіна. Серія: Питання політології. 2012. № 1013ю С.101-106.
3. Уотгс Р.Л. Федеративні системи. Перекл. з англ. Харків: Центр Освітніх Ініціатив, 2002. 192 с.
4. Штайнер Ю. Європейська демократія і федералізм. *Ї. Незалежний культурологічний часопис.* 2002. № 23.
5. Bednar J. Federation: Principles of Design. Cambridge: Cambridge Uniwersity Press, 2008.
6. Watts R. Comparing Federal Systems. 2nd ed. Montreal: Ithaca, 1999.

Тема 4

Політична система Сполученого Королівства

1. Конституція/основний закон Сполученого Королівства.
2. Політична культура Сполученого Королівства.

Теми рефератів:

- Британські політичні традиції
- Суверенітет парламенту

Основні категорії: Вестмінстерська система, суверенітет парламенту, конституційна монархія, політична традиція, конституція

Список рекомендованої літератури:

1. Барвінок О., Кривошея І. Історія Великої Британії. КНТ, 2019. 208 с.
2. Клець В.К. Посібник до вивчення дисципліни «Історія Великої Британії». Д.: РДВ ДНУ, 2018. 40 с.
3. Трансформація Британської імперії в Співдружність націй (1931—1947 рр.): монографія. Київ: Компринт, 2017. 204 с.
4. Яковенко Н. Л. Велика Британія в міжнародних організаціях: навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. Київ: Київський університет, 2011. 400 с.
5. MacIntyre W.D. The Guide to the Contemporary Commonwealth. L: Palgrave Macmillan, 2001. 266 p.
6. McDougall D. The Commonwealth in contemporary international relations. Commonwealth & Comparative Politics. 2018. Vol. 56. No 4. P. 547—558.
7. Murphy P. The Empire's New Clothes: The Myth of the Commonwealth. New York, Oxford: Oxford University Press, 2018. 282 p.

Тема 5

Політична система Франції

1. П’ять республік у Франції.
2. Партійна система у ідейно-політичному вимірі
3. Політична культура та активність громадян Франції

Теми рефератів:

- Електоральна система та її вплив на партійну систему
- Від Французького Союзу до Французької Співдружності

Основні категорії: напівпрезидентська республіка, когабітація, двохтурова система абсолютної більшості, санітарний кордон

Список рекомендованої літератури:

1. Ворона П. Особливості партійної системи Франції. *Політичний менеджмент,* 2009. № 4. С. 134-142.
2. Ідентичність Франції / Фернан Бродель ; пер. з фр. Світлани Глухової. — смт Буча (Київ. обл.) ; Київ : Вид-во Жупанського. Кн. 1 : Простір та історія, 2013. 367 с.; Кн. 2 : Люди і речі, 2014. 228 с.; Кн. 3, 2017. 471с.
3. Кзинець О.Г. Парламентська республіка: досвід Франції. *Державо і право*, 2009. Вип. 45. С. 135-141.
4. Кочубей Л. Напівпрезидентська республіка сучасної Франції: шлях до авторитаризму чи демократії? *Політичний менеджмент*, 2022. № 5. С. 164-173.
5. Рудько С.О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччина: підручник із курсу. Острог: Вид-во Нац. ун-ту Острозька Академія, 2015. 298 с.
6. Франція: історія державності і права (IX — початок XXI ст.). Львів : Світ, 2018. 368 с.

Тема 6

Політична система Німеччини

1. Дві Німеччини 1949-1990 рр.
2. Політичні партії і партійна система.
3. Політична культура і політичні традиції.

Теми рефератів:

- Випадок Баварії.
- Денацифікація Німеччини

Основні категорії: канцлер, федерація, двопалатний парламент, соціальна держава

Список рекомендованої літератури:

1.Ірклієнко А. Конституційно-правовий статус двопалатного парламенту Федеративної Республіки Німеччина. *Конституційне право*, 2020. № 11. С. 175-178.
2. Ключкович А.Ю. «Партійно-державна демократія» в ФРН: концептуальні та політико-практичні аспекти функціонування. *Політичне життя*, 2016. № 1-2. С. 24-29.
3. Кудряченко А.І. Федеративна Республіка Німеччини: засади демократичного сходження. Київ: Фенікс, 2020. 656 с.
4. Мазанов В.В. Сучасний розвиток партійної системи Німеччини. *Актуальні проблеми політики*, 2015. Вип. 35. С. 197-204.
5. Нойманн О. Німецький Бундесрат: особливості формування і повноваження. *Політичний менеджмент*, 2009. № 2. С. 155-162.
6. Рудько С.О. Зовнішня політика та політичні системи Французької Республіки та Федеративної Республіки Німеччина: підручник із курсу. Острог: Вид-во Нац. ун-ту Острозька Академія, 2015. 298 с.

Тема 7

Політична система Італії

1. Перехід до республіки. Конституція 1947 р.
2. Еволюція партійної системи.
3. Політична культура та активність громадян Італії.

Теми рефератів:

- Італійська Республіка і Держава Ватикан.
- «Червона» і «чорна» політична Італія.

Основні категорії: монархія, республіка, ліві в політиці, неофашизм,міграція

Список рекомендованої літератури:

1. Романюк А. Соціополітичний поділ «нової політики» в країнах Західної Європи. *Політологічний вісник. Зб-к наук. праць*. Київ: «ІНТАС», 2007. Вип.27. С.239-253.
2. Свєтлакова М.А. Сучасна партійна система Італії: політологічний аналіз. Дис. на здобуття наук. ступ. к.п.н. Маріуполь, 2016.

3. Свєтлакова М.А. Еволюція партійної системи Італії в умовах парламентських виборів 2013 р. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія Історія. Політологія*, 2015. Вип. 12. С. 283-289.
4. Сита Є.М., Бабська І.М. Дослідження адміністративної системи Італії. *Економіка і реалії часу*, 2020. № 3 (49). С. 55-60.
5. Machelski Z.System polityczny Wloch. Warszawa, 2010.

Тема 8

Політичні системи країн Північної Європи

1.«Держава загального добробуту»: скандинавський варіант.
2. Особливості корпоративної конструкції держав Північної Європи.
3. Формат громадянського суспільства Північної Європи.

Теми рефератів:

- Специфіка та сутність Скандинавії, як регіону.
- Місце та роль меншин в політичному житті.

Основні категорії: монархія, республіка, ліві в політиці, корпоративізм, фемінізм, громадянське суспільство, сексуальні меншини

Список рекомендованої літератури:

1.Маренчук А.А., Маренчук А.А. Особливості політичної системи Швеції: досвід для України. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л.Українки*, 2018. Вип. 10 (383). С. 113-118.
2. Перегуда Є., Місержи С. Фінська модель: про ступінь операційності для України. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*, 2015. Вип. 4 (78). С.340-348.
3. Booth M. The almost Nearly Perfect People: Behind the Myth of the Scandinavian Utopia. L.: Vintage Books, 2015.
4. Brandal N., Bratberg O., Thorsen D.E. The Nordic Model of Social Democracy. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013.
5. Kvist J. Changing Social Equality: the Nordic Welfare Model in the 21 Century. Bristol: Policy Press, 2012.
6. Livingston M.A. Dreamword of Dystopia? The Nordic Model and its Influence in the 21 st Century. Cembridge: Cambridge University Press, 2021.

Тема 9

Політичні системи країн Бенілюксу

1.Чому Більгія, Нідерланди та Люксембург це Бенілюкс?
2. Особливості взаємовідносин монархів з парламентами і урядами.
3. Адміністративно-територіальний устрій держав Бенілюксу

Теми рефератів:

- Еволюція систем опор в Бельгії та Нідерландах.
- Фламандський рух та його роль у формуванні сучасної Бельгії

Основні категорії: монархія, республіка, лівий популізм, правий популізм, федералізм, мовна політика

Список рекомендованої літератури:

1. Чальцева О.М., Ясько О.Г. Децентралізація як фактор ефективності державного управління на прикладі Швейцарії та Бельгії. Політичне життя, 2021. № 2. С. 54-61.
2. Глод О. Регіоналізм та антиімміграційні настрої в Бельгії. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія, 2010. Вип. 15. С. 134-137.
3. Мишляєв Т.Ю. Передумови сучасної політичної ситуації в Бельгії: історія конфліктів і компромісів. Грані, 2012. № 4ю С. 29-32.
4. Система державного управління Королівством Нідерланди: досвід для України. Національна державна академія управління при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011.
5. Arblaser P. A History of the Low Countries. Palgrave Essential. Histories Series. New York: Palgrave. Macmillan, 2011. 298 p.

Тема 10

Політична система Іспанії

1. Особливості територіально-адміністративного устрою. Відносини центр-регіон.
2. Еволюція інституту монархії
3. Еволюція політичних партій. Пакт «Монклоа».

Основні категорії: республіка, регіон, центр, автономія, консенсус

Список рекомендованої літератури:

1.Годлевська В. Ю. Перехід від авторитаризму до демократичного суспільства в Іспанії (1960—1982 роки): монографія / Годлевська В. Ю. ; МОН України ; Вінниц. нац. техн. ун-т. — Вінниця: ВНТУ, 2009. — 160 с.
2.Зовнішня політика Іспанії на початку XXI століття: монографія / К. О. Федорова. — Варшава: Diamond trading tour, 2014. — 100 с.
3.Скопова О.І. Армія у суспільно-політичних процесах Іспанії першої третини XX століття. Політичне життя. 2016. № 3. С. 148-153.
4. Чигиринський В.А. Політико-правове проектування та державне конструювання системи забезпечення національної безпеки Іспанії: уроки для України. Електронне видання: «Державне управління: удосконалення та розвиток». Доступ: https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.6.100
4. Phillips W.D. Jr; Phillips C.R. A Concise History of Spain. Cambridge University Press, 2016.

Тема 11

Політична система Швейцарії

1. Особливості формування уряду та його відносини з парламентом
2. Відносини по лінії центр - кантон
3. Особливості системи прямої демократії

Основні категорії: уряд, центр, кантон, пряма демократія, народна ініціатива, референдум

Список рекомендованої літератури:

1.Чальцева О.М., Ясько О.Г. Децентралізація як фактор ефективності державного управління на прикладі Швейцарії та Бельгії. Політичне життя, 2021. № 2. С. 54-61.
2. Маркітантов В. Референдум як форма прямої демократії: зарубіжний і вітчизняний досвід / Вадим Маркітантов, Віталій Нечитайло // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2015. – Вип. 27. – С. 69–74.
3. Осадчук І. Ю. Асамблейно-незалежна система правління у Швейцарській конфедерації. Регіональні студії. 2018. № 15. С. 32-37.
4. Church, Clive H. (2004) *The Politics and Government of Switzerland*. Palgrave Macmillan. ISBN 978-0-333-69277-6.
5. Church, C. and Dardanelli, P. (2005). The Dynamics of Confederalism and Federalism: Comparing Switzerland and the EU, Regional and Federal Studies, 15 (2), pp. 163-185.

Тема 12

Політична система Австрії

1. Від імперії до національної держави
2. Специфіка нейтрального статусу країни
3. Причини сили правих радикальних політичних сил

Основні категорії: нейтральний статус, імперія, національна держава, міграція, праві, ліві

Список рекомендованої літератури:

1.Система державного управління Австрійської Республіки: досвід для України / [за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка]. — К., 2011.
2.Монолатій І. “Viribus unitis”. Інституціоналізація політичної системи Австро-Угорщини: вимушені ініціативи й напівдекларації // Вісник Прикарпатського університету “Історія”. – 2009. – Вип. 16. – С. 39 – 49.
3.Ременяк О. Між централізмом і федерацією. Австрійська модель децентралізації публічної влади. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 855. С. 361-366.
3. *Цьольнер Е.* Історія Австрії. – Львів, 2001.

Тема 13

Політичні системи Греції та Республіки Кіпр

1. Відносини церкви і держави
2. Поділ на дві частини і положення Республіки Кіпр
3. Особливості лівих політичних сил

Основні категорії: республіка, націоналізм, церква, ліві політичні сили

Список рекомендованої літератури:

1.Булик М. Соціально-політичний розвиток Греції в умовах європейської інтеграції. Київ: МДУ. 2012. – 266 с.
2.Ясірова Ю.Ф. Партійна система республіки Кіпр в умовах євроінтеграції. Дис. на здобуття наук. ступеня канд. Політ. наук. Маріюполь, 2017.

3.Ясірова Ю.Ф. Програмні засади політичних партій Республіки Кіпр з кіпрської проблеми в контексті процесу євроінтеграції / Ю. Ф. Ясірова // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Збірник наукових праць / Гол. ред. К. В. Балабанов. — Маріуполь: МДУ, 2014. — Випуск 10. — С. 141-150
4.James Ker-Lindsay and Hubert Faustmann (eds.) (2009). *The Government and Politics of Cyprus*. Peter Lang. ISBN 978-3-03911-096-4.

7. Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Головні проблеми порівняльної політології: проблема порівняльності, проблема еквівалентності, проблема операціоналізації, проблема валідності.	9
2	Тема 2. Особливості парламентської системи правління в країнах з багатопартійною системою	4
3	Тема 3. Особливості запровадження напівпрезидентської системи правління у Франції. Сила позиції глави держави як визначальний чинник конституювання напівпрезидентської системи правління.	4
4	Тема 4. Історичні передумови формування канцлерської системи правління. Канцлерська система як окремий випадок парламентської системи правління.	4
5	Тема 5. Особливості адміністративно-територіального поділу європейських держав. Унітаризм як різновид державного дизайну	4
6	Тема 6. Дуальний та кооперативний федералізми. Федерація і демократія. Гарантії федералізму.	4
7	Тема 7. Британія і її домініони. Конституційна монархія. Ірландське питання. Британська Співдружність.	4
8	Тема 8. Франція як соціальна держава. Фактори стабільності П’ятої республіки	4
9	Тема 9. Основний закон Німеччини. Особливості політичного розвитку федеральних земель Німеччини. Соціальна держава в Німеччині.	4
10	Тема 10. Регіональні особливості Італії. Роль мафії та неформальних груп в політичному житті. Проблема нелегальної міграції в Італії	4
11	Тема 11. Багаторівневе урядування та європейські наднаціональні інститути та політичні системи	4
12	Тема 12. Національні та наднаціональні інститути судової влади і арбітражу та політичні наслідки для країн Західної Європи	4
	Разом	53

8. Кредитно-модульна система оцінювання знань студентів

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групові проекти, спільні розробки, групові розрахункові роботи, навчальні спільноти, тьюторство і т.д.), проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз статистичних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, репродуктивний, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи. Розрахункова робота буде обговорюватись і виконуватись в рамках лекцій, семінарів, а також самостійної роботи.

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студентів з курсу «Порівняльна політологія: політичні інститути та системи країн Західної Європи» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням:

- практичні/самостійні тощо – 30% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 30);
- контрольні заміри (модулі) – 20% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 20);
- екзамен – 50% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 50).

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студентів впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і розрахункової роботи.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських занять;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за п’ятибальною шкалою: "5" – відмінно", "4" – добре, "3" – задовільно, "2" – доповнення, "1" – коментарі (участь у дискусії). Реферат, доповідь – 5 балів; есе – 3 бали (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 20 балів. Форма підсумкового контролю – екзамен у комбінованій (усній і тестовій) формі в кінці семестру. Мінімальна кількість балів для допуску студентів до екзамену становить 26 балів. Якщо студент(-ка) отримує 25 балів і менше, він(вона) екзамен складає по талону № 2.

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів. На іспиті студент теж може отримати 50 балів.

Поточний контроль та самостійна робота						Сума	Екзамен
Змістовий модуль 1						50	50
1	2	…	…	7	8		

1, 2 ... 8 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

9. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

10. Контрольні питання для підсумкового контролю (екзамену)

1. Сутність та причини утворення порівняльної політології.
2. Основні етапи розвитку порівняльної політології.
3. Сутність та основні характеристики порівняльного методу.
4. Головні характеристики неоінституціоналізму.
5. Сутність та основні характеристики поняття соціополітичного поділу.
6. Соціополітичний поділ на соціально-економічній основі.
7. Еволюція поняття «клас», особливості сучасного «робітничого» класу.
8. Соціополітичний поділ на етномовній основі.
9. Особливість соціополітичного поділу на етномовній основі в Бельгії.
10. Особливість соціополітичного поділу на етномовній основі в Сполученому Королівстві.
11. Особливість соціополітичного поділу на етномовній основі в Іспанії.
12. Феномен міграції до країн Західної Європи, як підстава формування нового соціополітичного поділу.
13. Соціополітичні поділи на релігійній основі.
14. Особливість соціополітичного поділу на релігійній основі в Сполученому Королівстві.
15. Характеристика християнських партій в країнах Західної Європи.
16. Територіальна основа соціополітичних поділів.
17. Особливості політичних систем федеративних держав європейських країн.
18. Унітарні держави у Західній Європі.
19. Особливості процесів децентралізації в країнах Західної Європи.
20. Соціополітичний поділ «нової політики».
21. Позиція глави держави у конституційних монархіях.
22. Президент як глава держави.
23. Вимоги до кандидатів на посаду президента в країнах Західної Європи.
24. Права та обов’язки президентів європейських держав.
25. Особливості парламентської системи правління в європейських країнах.
26. Особливості напівпрезидентської системи правління в європейських країнах.
27. Сутність та класифікація парламентів європейських країн.
28. Типологія та роль комісій парламентів європейських країн.
29. Місце і роль партійних фракцій в діяльності парламентів європейських країн.
30. Особливість верхніх палат парламентів європейських країн.
31. Однопалатні парламенти у державах Західної Європи.
32. Двопалатні парламенти у державах Західної Європи.
33. Функції парламентів європейських країн.
34. Місце і роль опозиції в політичних системах парламентів європейських країн.
35. Особливості системи поділу влад в європейських країнах.
36. Сутність та особливості глави уряду в європейських країнах.
37. Типологія урядових кабінетів у країнах Західної Європи.
38. Характеристика однопартійних урядів більшості.
39. Причини існування та особливості урядів меншості.
40. Процедури та чинники формування коаліційних урядів.
41. Оцінка урядової стабільності в країнах Західної Європи.
42. Значення виборчих систем в демократичному розвитку європейських країн.
43. Мажоритарна виборча система в європейських країнах.
44. Пропорційна виборча система в європейських країнах.
45. Змішана виборча система в європейських країнах.
46. Питання диспропорційності виборчих систем в європейських країнах.

47. Особливості інституту політичних партій в європейських країнах.
48. Поняття урядової партії в європейських країнах.
49. Еволюція партійних систем в європейських країнах.
50. Еволюція комуністичних партій в європейських країнах.
51. Еволюція соціал-демократичних партій в європейських країнах.
52. Партії зелених в європейських країнах.
53. Основні тенденції розвитку лівих партій в європейських країнах.
54. Основні тенденції розвитку партій центру в європейських країнах.
55. Еволюція ліберальних партій в європейських країнах.
56. Еволюція консервативних партій в європейських країнах.
57. Феномен крайніх правих політичних партій.
58. Інститут омбудсмена в європейських країнах.
59. Інститут неокорпоративізму в європейських країнах.
60. Стан та тенденції розвитку профспілкового руху в європейських країнах.
61. Форми участі громадян в політичному житті європейських країн.
62. Характеристика політичної системи Австрії.
63. Характеристика політичної системи Бельгії.
64. Характеристика політичної системи Данії.
65. Характеристика політичної системи Греції.
66. Характеристика політичної системи Ірландії.
67. Характеристика політичної системи Італії.
68. Характеристика політичної системи Іспанії.
69. Характеристика політичної системи Нідерландів.
70. Характеристика політичної системи Німеччини.
71. Характеристика політичної системи Норвегії.
72. Характеристика політичної системи Португалії.
73. Характеристика політичної системи Сполученого Королівства.
74. Характеристика політичної системи Франції.
75. Характеристика політичної системи Фінляндії.
76. Характеристика політичної системи Швеції.
77. Характеристика політичної системи Швейцарії.
78. Багаторівневе урядування у країнах Західної Європи
79. Європейські наднаціональні інститути
80. ЄС як новий тип політичної системи
81. Національні інститути судової влади в країнах Західної Європи
82. Наднаціональні інститути судової влади та арбітражу